

Chronica regni Gothorum, Historia Norwegie och fornsvenska krönikor

Angående frågan om Ericus Olais användning av det medeltida källmaterialet

ANDREJ SCHEGLOV

Chronica regni Gothorum (*The Chronicle of the Kingdom of the Goths*), written in the 15th century by historian and theologian Ericus Olai, is the first comprehensive history of Sweden in Latin. An important question is how Ericus Olai used his sources. Did he barely reproduce facts and statements? Or did he process the source material? I focus on Ericus Olai's use of certain sources – in particular, the *Historia Norwegie*. My study confirmed that a Swedish source, *The Prosaic Chronicle*, served as a source for Ericus Olai when he wrote about the Ynglinga kings. However, there are common traits with *Historia Norwegie*, which indicates that Ericus Olai used *Historia Norwegie* too.

Concerning *The Chronicle of Duke Erik*, dealing mainly with the 13th century, we can state that Ericus Olai did not copy it verbally, but processed it skillfully. He shortened a number of passages and focused on political and ecclesiastical history. In general, Ericus Olai edited the narrative sources in a creative way and complemented them with the help of other material.

Inledning och problemställning

Ericus Olais skrift *Chronica regni Gothorum* är ett betydande verk inom den svenska historieskrivningen. Detta verk skrevs omkring 1470 och är Sveriges första *historia gentis*, en lärd skildring av folkets historia, skriven på latin. Därför har det ungefär samma betydelse för Sverige som Saxo Grammaticus skrift *Gesta Danorum* har för Danmark eller som det anonyma verket *Historia Norwegie* och Theodoricus Monachus skrift *Historia de antiquitate regum Norwagiensium* har för Norge. Ericus Olai, författaren till *Chronica regni Gothorum*, var en historiker och teolog som fick sin utbildning i Rostock och Siena och blev en av de första professorerna vid Uppsala universitet. I *Chronica regni Gothorum* berömde han Sverige och argumenterade för

tanken att svenskarna är ett utvalt folk och att Uppsala är en stad med en särskild mission.

Chronica regni Gothorum har också varit föremål för en del vetenskaplig debatt. När och för vem skrev Ericus Olai sin krönika? Vilket var hans syfte med detta arbete? Hur pass självständig var Ericus Olai som historiker? Vilka metoder tillämpade han när han använde sig av gamla källor? Det är den här typen av frågor som specialisterna har ställt i sina arbeten om *Chronica regni Gothorum*.

Det finns flera saker som specialisterna är ense om: 1) Ericus Olais politiska ideal består i kungamaktens samarbete med kyrkan; 2) Han är övertygad om att Sverige måste regeras av svenskar och inte av utlänningar; 3) Han utgår från de så kallade göticistiska idéerna; 4) Han tror att Sverige är ett utvalt land och att Uppsala är en speciell stad med en besynnerlig mission, liksom tidigare Jerusalem och Rom.

Forskarnas meningar är emellertid delade när det handlar om krönikans genretillhörighet, dess möjliga beställare och dess läsekrets. I äldre forskning lyfte man fram idén att *Chronica regni Gothorum* hade beställts av kung Karl Knutsson. Olle Ferm antar att krönikan skrevs för att utbilda klerkerna i Uppsala ärkestift, en uppfattning som delas av Biörn Tjällén (Ferm 1993; Tjällén 2007). Jan Öberg har emellertid pläderat för idén att den nämnda krönikan skrevs för en internationell publik (Heuman & Öberg 1993–95, 2: 16).

I samband med diskussionen om krönikans läsekrets har Ferm tagit upp frågan om betydelsen hos begreppet *juniores* som Ericus Olai använder i *Chronica regni Gothorum*. Ferm anser att Ericus Olai har använt detta begrepp i den speciella betydelsen "lägre klerker". Detta innebär, enligt Ferm, att Ericus syfte med att skriva krönikan var att skapa ett undervisningsmaterial. Enligt min uppfattning kan begreppet *juniores* tolkas på ett annat sätt. Ericus Olai tror att hans krönika kommer att bli en viktig skrift för de kommande generationernas läsare. Dessa kommer inte att vara lika kunniga som de "gamla", erfarna människorna. I detta sammanhang anger Ericus Olai några förklaringar för de "yngre" läsarna (Scheglov 2019).

I nyare forskning har man diskuterat frågan om Ericus Olais självständighet som historiker och om betydelsen av hans insats för svensk historieskrivning. Enligt Tjällén bör *Chronica regni Gothorum* uppfattas som ett kompendium, ett sammanställande verk bestående av utdrag ur tidigare skrifter. Enligt en annan uppfattning framstår Ericus Olai, åtminstone i vissa delar av sin krönika, som en självständig författare som inte bara återger föregångarnas tankar utan också framför sina egna resonemang och uppgifter (Tjällén 2016; Scheglov 2018).

Det har noterats att *Chronica regni Gothorum* är en ojämn skrift med avseende på språk och stil. Men vad beror detta på? Betyder det att *Chronica regni Gothorum*

var ofullbordad? Denna förklaring har föreslagits av Jan Öberg. En annan förklaring består i att Ericus Olai ville framhäva de viktigaste avsnitten i krönikan, och därför bearbetade han dem särskilt noggrant. I detta sammanhang är det viktigt och intressant att studera hur Ericus Olai arbetade med tidigare krönikor. I min artikel kommer jag att fokusera på Ericus Olais arbete med sådana skrifter som *Prosaiska krönikan* och *Erikskrönikan*. Hur använde han det tillgängliga materialet om de svenska sago-kungarna? Vad kunde han berätta om Sverige under Folkungatiden? Det är den här typen av historiska och källhistoriska frågor som jag vill diskutera i min artikel. Jag ska även röra vid frågan om huruvida Ericus Olai använde sig av ytterligare två skrifter – den så kallade *Lilla Rimkrönikan* och *Historia Norwegie*. Frågan om *Historia Norwegie* är särskilt intressant eftersom detta är en betydande historisk skrift och ett litterärt mästerverk inom nordisk kultur, som har bevarats i ytterst få avskrifter och även i dessa i ett ofullständigt skick. Om vi lyckas bevisa att Ericus Olai kände till *Historia Norwegie* och använde sig av denna skrift blir detta ett viktigt vittnesbörd om spridningen och betydelsen av *Historia Norwegie* inom Nordens medeltida kultur.

Frågan om Ericus Olais användning av *Lilla rimkrönikan*

Har Ericus Olai använt sig av *Lilla rimkrönikan*? Beträffande vissa avsnitt kan det konstateras att texten i *Lilla rimkrönikan* ligger nära den i *Prosaiska krönikan* och *Chronica regni Gothorum*. Samtliga tre krönikeskrivare meddelar ungefär samma sak, som i följande exempel:

Skrift	Text
Chronica regni Gothorum	Valander prefatus reliquit filium qui dictus est Visbur qui et in regno successit eidem. Hunc filii cum omni familia sua inclusum igne adhibito concremarunt, vt ad percipiendam hereditatem cicius peruenirent (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42). (<i>Den nämnde Valander lämnade en son som hette Visbur och fick riket i arv efter honom. Hans söner brände honom inne med alla hans tjänare för att snabbare få arvet</i>).
Prosaiska krönikan	Ualandz son het wisbur han wart konunger epter sin fader hans söner brende honom jnne mz alt hans daglika folk at te finge thess raskara äffwa honom (Klemming 1868: 228). (<i>Valanders son hette Visbur. Han blev kung efter sin far. Hans söner brände honom inne med allt hans tjänstefolk för att snabbare få arv efter honom</i>).

Lilla rimkrönikan

Epter min Fader jack Götha styrde,
 Till thess mine Söner mik illa myrde,
 At the skulle Rijket thess raskare vinne,
 Brände the mik medh mitt Folk inne (Fant 1818: 254).
*(Jag styrde Götaland^d efter min far / tills mina söner mördade mig på ett
 illfundigt vis / för att snabbare få regera riket / brann de mig med mitt folk
 inne)*

Ofta förekommer emellertid skillnader mellan *Lilla rimkrönikan* å ena sidan och *Prosaiska krönikan* och *Chronica regni Gothorum* å andra sidan. Här följer ett exempel. I samtliga tre krönikor nämns orten Agnafit, men endast i *Lilla rimkrönikan* anmärker författaren att detta var ett fiskeläge:

Skrift	Text
Chronica regni Gothorum	Successit Alrico filius eius Ingemar. Hunc uxor eius suspendit in loco, qui tunc Agnafith dictus erat, in quo nunc Stokholm oppidum est fundatum . . . (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 43). <i>(Alriks son Ingemar blev kung efter sin far. Hans hustru hängde honom på en ort som då kallades för Agnafit, där nu staden Stockholm har varit grundad).</i>
Prosaiska krönikan	Ingemar alrikson wart konung epther sin fader ok hans hustru hengde medh ith gylt boye på then holma som nw staaer stokholm som tha kalladis agnafit (Klemming 1868: 229). <i>(Ingemar Alrikson blev kung efter sin far, och hans hustru hängde honom med en guldkedja på den holm där Stockholm står nu och som då kallades Agnafit).</i>
Lilla rimkrönikan	Hvad min Hustru ther til trängde, Medh een gylth Boya hon mik hängde? A Agnefit ther Stockholm staaer, Som et Fiskeläge ta var (Fant 1818: 254). <i>(Vad var det som förmådde min hustru / till det att hon hängde mig med en guldkedja / på Agnafit där Stockholm står / som då var ett fiskeläge?)</i>

Lilla Rimkrönikans berättelse om kung Fiolm (Siolm) Östensson innehåller en fras som saknar motsvarighet i *Chronica regni Gothorum* och *Prosaiska krönikan*:

Skrift	Text
Chronica regni Gothorum	Huic successit Fyolm [. . .] Hic a suis in dolio medonis dicitur fuisse dimersus (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42). (<i>Fyolm blev kung efter bonom [. . .] Man berättar att han blev dränkt av sitt folk i ett mjödkar</i>).
Prosaiska krönikan	Östen hafde en son som heet solen han wart konung epter sin fader ok han drenktis j et miödakar (Klemming 1868: 228) (<i>Östen hade en son som hette Solen. Han blev kung efter sin far, och han dränktes i ett mjödkar</i>).
Lilla rimkrönikan	Epter min Fader ärfdde jak Götha Rijke, Ta tyckte mik engen vara min lijke; Mine egne män gjorde mik ett ondt par Och dränckte mik i ett Miödakaar (Fant 1818: 254). (<i>Jag fick Götariet i arv efter min far / då trodde jag ingen vara min like / Mina egna män var inte goda nog åt mig. / De dränkte mig i ett mjödkar</i>).

Om kung Valander (Vanlandi) berättar *Lilla Rimkrönikans* författare att han vann flera segrar – en uppgift som saknas i *Chronica regni Gothorum* och i *Prosaiska krönikan*:

Skrift	Text
Chronica regni Gothorum	Suercheri filius Valandher patri successit in regno; qui in sompno a demonio suffocatus interiit, quod genus Sueco sermone mara dicitur (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42). (<i>Sverkers son Valander blev kung efter sin far. Han dog eftersom en demon kvävde honom när han sov. Denna art av demoner heter Mara på svenska</i>).
Prosaiska krönikan	Swerkes son het valand han wart konung epter sin fadher honom reedh mara til dödh (Klemming 1868: 228) (<i>Sverkers son hette Valander. Han blev kung efter sin far. Honom red Mara till död</i>).
Lilla rimkrönikan	Göthaland jak epter min Fader ärfdde, Och myckin Siger ther til wärfdde, Til thess jak kom i then nödh, At een Maara redh mik til dödh (Fant 1818: 254) (<i>Jag fick Götaland i arv efter min far / Och därtill vann flera seger / tills jag kom i den olycka / att en mara red mig till död</i>).

Berättelsen om kung Egil Vendelkraka i *Chronica regni Gothorum* och i *Prosaiska krönikan* ligger mycket nära varandra. Berättelsen om denna kung i *Lilla rimkrönikan* är däremot betydligt kortare än i de ovan nämnda krönikorna:

Skrift	Text
Chronica regni Gothorum	Haquino Ring successit filius eius Egil cognomento Vändilkraka. Huius seruus nomine Tonne contra regem consurgens eiecit a regno et octo bella ciuilia aduersus eum agens in omnibus victoria est potitus; in nono vero occisus occubuit, et paulo post ipsum regem truculentus thaurus confodiens trucidauit (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 44.). <i>(Efter Hakon Ring hans son Egil, vars vedernamn var Vendelkråka, blev kung. Hans tjänare som hette Tonne reste sig mot kungen, fördrev honom ur riket, stred mot honom i åtta inbördeskrig, och segrade i alla; i det nionde dödades han. Lite senare blev kungen stängad av en galen tjur).</i>
Prosaiska krönikan	Haquinus son heth eghil. Hans widhernampn war wendilkroka han hade en swen heth donde then sama swenen stridde moth sin rätta herrä eghil viij hoffwdh stride och j the nyonde wart donde slagin oc eghil kom til fulla makt j gen. lithit äpter war han stangadger aff en galin tiwr i heel (Klemming 1868: 230) <i>(Hakons son hette Egil. Hans vedernamn var Vendelkråka. Han hade en tjänare som hette Donde. Den nämnde tjänaren stred mot sin rätte herre Egil i åtta huvudstrider, och i den nionde blev Donde slagen, och Egil blev en fullmäktig härskare igen. Lite senare blev han stångad ihjäl av en galen tjur).</i>
Lilla rimkrönikan	Nijo Hufvudstrijder kunde iak bestande, Förr än jak van min sven Daande: Och ey för än ett oskäligt Diur, Migh stangade i håll en galin Tiur (Fant 1818: 254) <i>(Jag fick bestå nio huvudstrider / innan jag övervann min tjänare Dände / och ej innan ett oskäligt djur, / en galen tjur, stångade mig).</i>

De anförda exemplen visar att *Lilla rimkrönikan* inte har spelat någon avgörande roll för Ericus Olais berättelse om ynglingarna. Hans källor var i stället *Prosaiska krönikan* och *Historia Norwegie*.

Frågan om en norsk källa: Introduktion

Frågan om huruvida Ericus Olai har använt *Historia Norwegie* är i sin tur mycket intressant. Under 1800-talets mitt bevisade Peter Andreas Munch att det hade uppstått speciella drag i de svenska källornas berättelser om ynglingakungarna på grund av fel i en avskrift av ett utdrag ur *Historia Norwegie*. En skrivare tolkade ordet *nanum* ("dvärg") som *manum* ("hand"), *latine* ("på latin") som *late* ("vida"), och gjorde även andra fel av samma typ, vilket resulterade i avvikelser från förlagan. På grund av den förvanskade avskriften utarbetades en svensk kungalängd där man berättade om ynglingarna. Dess uppgifter återgavs i *Prosaiska krönikan* och i andra svenska skrifter, bland annat i krönikorna av Ericus Olai och Olaus Petri (se Munch 1850). Munchs slutsatser godkändes i senare forskning. I Ella Heumans och Jan Öbergs utgåva av *Chronica regni Gothorum* ingår såväl *Historia Norwegie* som den ovan nämnda kungalängden i listan över källor och andra skrifter som innehåller liknande motiv – *Index aliquot fontium et locorum similium* (Heuman & Öberg 1993–95, 2: 42).

Det uppstår emellertid ett problem: Har uppgifterna i *Historia Norwegie* påverkat berättelsen i *Chronica regni Gothorum* endast på ett indirekt vis, eller har Ericus Olai använt sig av denna norska krönika? Bland sina källor nämner Ericus en skrift som han kallar för *Chronica Noricorum*. Enligt Gustav Löw är det fråga om en version av sagan om Olof den helige – den så kallade reviderade Olofssagan.² Ernst Nygren tänker sig emellertid att det handlar om en annan källa, den fornsvenska dikten om Olof den Helige som byggde på de norsk-isländska sagorna. Nygren antar att Ericus därifrån hämtade så gott som alla uppgifter som vi känner till tack vare Snorre Sturlasson:

Även en "Cronica Noricorum" förekommer bland Er[ic]us Olai]s namngivna källor, och han avslöjar själv, vilken denna källa är genom att hänvisa till vad som läses i den helige Olofs bedrifter ("in gestis S. Olai"). Härmed avses en på svenska rim verkställd, starkt förkortad översättning av den norska Olofssagan, vilken sannolikt även den får sättas i samband med Karl Knutssons icke alldeles osjälvviska intresse för krönikeskrivning. **Härur har E[ricus Olai] lånat allt, som en nutida läsare möjligen ville återföra på Snorre** (Agnafit och Torgny lagman, vilkens namn han dock ej känner; slaget vid Stiklastad) (Nygren 1953).

² "Utom speciell teologisk lärdom ägde Ericus Olai uppenbart ett ej alltför ringa historiskt vetande [...] Som nya källor hava vi att uppföra "*Chronica Noricorum*" – säkert identisk med den norska s.k. "*reviderade Olofssagan*", vilken återgår på Snorre Sturlassons Olov den heliges saga (i Heimskringla) ..." (Löw 1908: 31).

När det gäller frågan om beskrivningen av ynglingaättens sagokungar måste vi emellertid tillbakavisa Nygrens idé, eftersom det svenska diktverkets berättelse om de nordiska kungarna börjar med kung Harald Hårfager och inte nämner ynglingarna, liksom även Löws antagande, eftersom den reviderade Olofssagan inte innehåller uppgifter om ynglingarna.³ Det bör även anmärkas att *Chronica regni Gothorum* saknar såväl innehållsmässiga som språkliga överensstämmelser med de norsk-isländska skrifter som innehåller uppgifter om ynglingarna – Snorre Sturlassons *Ynglingasaga* och skalden Tjodolfs *Ynglingatal*. Dock återstår möjligheten att Ericus kände till *Historia Norwegie*. Om vi finner uppgifter i *Chronica regni Gothorum* som ligger närmare *Historia Norwegie* än *Prosaiska krönikan*, så kan denna omständighet tjäna som ett bevis för att Ericus Olai var bekant med *Historia Norwegie* och använde sig av den.

Ericus Olais berättelse om ynglingarna

I Ericus Olais berättelse om ynglingaättens sagokungar finner vi olika sätt att arbeta med förlagorna. Huvudkällan är emellertid alltid *Prosaiska krönikan*. Den följer Ericus Olai mycket nära i flera av de avsnitt där han berättar om ynglingarna. Så gör han exempelvis när han skriver om kung Wisbur:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Hic genuit Wisbur quem filii sui cum omni curia sua, ut cicius hereditarentur, incenderunt (Ekrem & Mortensen 2003: 74). (<i>Han födde Visbur, vars söner brände honom levande med alla hans tjänare för att snabbare få arv efter honom</i>).	Ualandz son het wisbur han wart konunger epter sin fader hans söner brende honom jnne mz alt hans daglika folk at te finge thess raskara ärffwa honom (Klemming 1868: 228) (<i>Valanders son hette Visbur. Han blev kung efter sin far. Hans söner brände honom inne med allt hans tjänstefolk för att snabbare få arv efter honom</i>).	Valander prefatus reliquit filium qui dictus est Visbur qui et in regno successit eidem. Hunc filii sui cum omni familia sua inclusum igne adhibito concremarunt, vt ad percepiendam hereditatem cicius peruenirent (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42). (<i>Den nämnde Valander lämnade en son som hette Visbur och fick riket i arv efter honom. Hans söner brände honom inne med alla hans tjänare för att snabbare få arvet</i>).

³ Jämför ”Historia sancti Olai” (Klemming 1882: 313–381).

Om bröderna Alrik och Eirik står det i *Ynglingasagan*⁴ att de tvistade om vem som var den bättre hästriddaren. Under ett gräl slog Eirik ihjäl sin bror med ett betsel. *Historia Norwegie* anger inte orsaken till dråpet. Enligt de svenska källorna handlade det om ett mord. Eirik (Erik) ville bli kung i stället för sin bror. Ericus Olais version av denna historia är en parafras av *Prosaiska krönikans* berättelse:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
. . . Qui genuit Alrik. Hunc frater suus Eirik freno percussit ad mortem (Ekrem & Mortensen 2003: 76). (. . . Som födde Alrik. Hans bror Erik slog honom ihjäl med ett betsel).	Dager hafde twa söner alrik ok erik Alrik wart konung epter fader thy slog erik honom j häll medh eet beetzl (Klemming 1868: 229) (<i>Dager hade två söner: Alrik och Erik. Alrik blev kung efter sin far; därför slog Erik honom ihjäl med ett betsel</i>).	Dagherus reliquit post se duos filios; nomen vni Alrich, nomen vero alteri Erik. Alrich successit patri in regno, vnde motus frater eius et zelo regni ductus freno eum occidit (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42–43) (<i>Dager lämnade två söner efter sig: den ene hette Alrik, den andre Erik. Alrik blev kung efter sin far. Hans bror avundades honom detta: han strävade själv efter att bli kung; därför slog han honom ihjäl med ett betsel</i>).

Samma tendens ser vi i Ericus Olais berättelse om kung Ingemar Alrikson som i norsk-isländska källor kallas för kung Agni eller kung Högni. Ericus utgår huvudsakligen från *Prosaiska krönikan* även om vi kan notera vissa verbala överensstäm-

⁴ Litteraturen om *Ynglingasagan* är omfattande. Äldre forskning var i hög grad fokuserad på problemet med *Ynglingasagans* historiska värde, medan moderna specialister använder denna saga i studier om nordbornas språk, litteratur, mytologi, mentalitet och idéer. *Ynglingasagan* används även för komparativ forskning och för studier av historieanvändning. Se Åkerlund 1939; Lindqvist 1932; Beyschlag 1950; Rausing 1985; Gurevitj 1972; Krag 1991; Walette 2004; Clover & Lindow: 2005; Edquist et al. 2009; Sawyer 2015, och där anförd litteratur.

melser med *Historia Norwegie*.⁵ I både *Historia Norwegie* och *Chronica regni Gothorum* understryks att kungens hustru hängde honom egenhändigt (*manibus propriis*).

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Alricr autem genuit Agna. Istum uxor sua iuxta locum Agnafit propriis manibus interfecit suspendendo ad arborem cum catena aurea (Ekrem & Mortensen 2003: 76). (<i>Alrik födde Agni. Hans hustru dödade honom med egna händer vid orten Agnafit: Hon hängde honom på ett träd med en guldkedja</i>).	Ingemar alrikson wart konung ephther sin fader ok hans hustru hengde honom medh ith gylt boye pa then holma som nw staar stokholm som tha kalladis agnafit (Klemming 1868: 22) (<i>Ingemar Alrikson blev kung efter sin far, och hans hustru hängde honom med en guldkedja på den holm där Stockholm står nu och som då kallades Agnafit</i>).	Successit Alrico filius eius Ingemar. Hunc uxor eius suspendit in loco, qui tunc Agnafith dictus erat, in quo nunc Stokholm oppidum est fundatum, manibus vt dicitur propriis , cathena deaurata in arbore aptata patibulo (Heuman & Öberg 1993–95: 43). (<i>Alriks son Ingemar blev kung efter sin far. Hans hustru hängde honom på en ort som då kallades för Agnafit, där nu staden Stockholm har varit grundad. Man säger att hon gjorde detta med egna händer, med en guldkedja, på en trä som hon använde som galge</i>).

⁵ Beträffande problem och hypoteser vad gäller omständigheterna kring tillkomsten av *Historia Norwegie*, se Ekrem 1998, Ekrem 1999, samt Ekrem & Mortensen 2003.

Även i Ericus Olais berättelse om kung Egil Vendelkraka ser vi ett exempel på en sammanställande historieskrivning av samma typ – Ericus Olai använde sig i hög grad av texten i *Prosaiska krönikan*. Den sista meningen överensstämmer emellertid med sista meningen i motsvarande avsnitt i *Historia Norwegie*:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Auchun vero genuit Eigil cognomento Vendilcraco. Quem proprius seruus nomine Tonne regno priuauit, et cum domino pedissecus VIII ciuilia bella commisit, in omnibus uictoria potitus, in nono tandem deuictus occubuit. Sed paulo post ipsum regem truculentus taurus confodiens trucidauit (Ekrem & Mortensen 2003: 76) (<i>Aukum födde Egil vars vedernamn var Vendelkråka. Hans träl som hette Tonne störtade honom. Och han, tjänaren, stred i åtta inbördeskrig mot sin herre och segrade i alla. I det nionde led han emellertid nederlag och dog. Men lite efter blev kungen dödad av en galen tjur</i>).	Haquons son heth eghil. hans widhernamn war wendilkroka han hade en swen heth donde then sama swenen stridde moth sin rätta herrä eghil viij hoffwdh stride och j the nyonde wart donde slagin oc eghil kom til fulla makt j gen. lithit äpter war han stangadher aff en galin tiwr i heel (Klemming 1868: 230) (<i>Haquins son hette Egil. Hans vedernamn var Vendelkråka. Han hade en tjänare som hette Donde. Den nämnde tjänaren stred mot sin rätte herre Egil i åtta huvudstrider, och i den nionde blev Donde slagen, och Egil blev en fullmäktig härskare igen. Lite efter blev han stångad ihjäl av en galen tjur</i>).	Haquino Ring successit filius eius Egil cognomento Vändilkraka. Huius seruus nomine Tonne contra regem consurgens eiecit a regno et octo bella civilia aduersus eum agens in omnibus victoria est potitus; in nono vero occisus occubuit, et paulo post ipsum regem truculentus thaurus confodiens trucidauit (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 44). (<i>Efter Hakon Ring hans son Egil, vars vedernamn var Vendelkråka, blev kung. Hans tjänare som hette Tonne reste sig mot kungen, fördrov honom ur riket, stred mot honom i åtta inbördes krig, och segrade i alla; i det nionde dödades han. Lite efter blev kungen dödad av en galen tjur</i>).

Berättelsen om kung Jörund måste i sin tur betraktas som en parafras av ett avsnitt i *Prosaiska krönikan*. Men även i denna berättelse ser vi språkliga överensstämmelser med *Historia Norwegie*. Det faktum att Ericus anger de båda ortnamnen Oddasund och Limfjord bekräftar att han var bekant med *Historia Norwegie*:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Post hunc filius eius Iorundr qui, cum Danos debellaset, ab eisdem suspensus in loco Oddasund in sinu quodam Dacie, quem Limafiorth indigine appellant, male uitam finiuit (Ekrem & Mortensen 2003: 76). (<i>Hans son Jorund efterträdde honom. När han hade besegrat danskarna, blev han hängd på orten Oddasund vid en vik i Danmark som ortsborna kallar för Limfjord; och så slutade han sitt liv illa</i>).	Ingeller hafde en son han heet Järunder ok han wan alt danmark vnder sik sidan sende han the swenska fra sik ok trode dänom saa hengde the honom wid odensund (Klemming 1868: 229). (<i>Ingeller hade en son som hette Järunder. Han vann allt Danmark under sig. Sedan sände han de svenska från sig och trodde danskarna; så hängde de honom vid Odensund</i>).	Surrexit post eum filius suus Iärundir. Qui cum Danos debellaset et iam quasi securus fidelitatis eorum inter eos pacifice conuersari cepisset remissis Suecis in patriam, a Danis suspensus est in loco quodam Oddasundh in sinu quodam Dacie, quem Limosund appellant indigne (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 43). (<i>Hans son Järunder blev kung efter honom. När han hade besegrat danskarna, litade han på deras trohet, kände sig nästan i säkerhet och sände svenskarna tillbaka till Sverige. Då hängde danskarna honom på en ort som heter Oddasund, vid en vik i Danmark som ortsborna kallar för Limosund</i>).

I berättelsen om Knut Östensson (som enligt vissa källor hette Ingvar eller Ingmar Östensson) följer Ericus Olai *Prosaiska krönikan* nära. Men även i detta fall kan vi notera vissa språkliga och innehållsmässiga överensstämmelser med *Historia Norwegie*:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Huius filius Ynguar, qui cognominatus est Canutus, in expedicione occisus est in quadam insula Baltici Maris, que ab indigenis Eycisla uocatur (Ekrem & Mortensen 2003: 78). (<i>Hans son Ingvar som hade vedernamnet Knut blev dräpt under ett fälttåg på en ö i Östersjön som ortsborna kallar för Eysysla</i>).	JNgemar östenson kalladis aff somligom knwtther han war konungher j swerike och wan alt danmark vndher sigh och wart sidhan dräpin vppa ena öö widh beltesundh som hether lagundöö (Klemming 1868: 230). (<i>Ingemar Östensson, som av somliga kallas för Knut, var kung i Sverige och vann allt Danmark under sig, och sedan var han dräpt på en ö vid Bältesund som heter Lagundö</i>).	Post Östen regnauit filius eius Ingemar cognomento kanutus. Hic post multa gesta magnifica et victorias postque Daciam subactam in expedicione occisus est in quadam insula Baltici maris, que ab incolis dicitur Lagundöö (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 45). (<i>Efter Östen regerade hans son Ingemar som hade vedernamnet Knut. Efter att ha bedrivit flera stora gärningar, vunnit flera seger och underkastat sig Danmark blev han dräpt under ett fälttåg på en ö i Östersjön som kallas av ortsborna för Lagundö</i>).

I flera andra avsnitt ser vi exempel på hur Ericus Olai använder *Prosaiska krönikan* som sin förlaga men korrigerar dess uppgifter med hjälp av *Historia Norwegie*. Så är fallet med berättelsen om kung Fjolm (Fjolnir), som kallas för Siolm eller Solen i några svenska skrifter. I detta avsnitt kan vi dessutom notera ännu ett exempel på språkliga överensstämmelser med *Historia Norwegie*:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Froyr vero genuit Fiolni, qui in dolio medonis dimersus est (Ekrem & Mortensen 2003: 74). (<i>Och Freyr födde Fjolm som dränkte i ett mjödskar</i>).	Östen hafde en son som heet solen han wart konung epter sin fader ok han drenktis i et miödakaar (Klemming 1868: 228) (<i>Östen hade en son som hette Solen. Han blev konung efter sin far, och han dränktes i ett mjödskar</i>).	Huic successit Fyolm, quem scribunt quidam sed viciose Solen . Hic a suis in dolio medonis dicitur fuisse dimersus (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42). (<i>Fyolm, som av somliga kallas felaktigt för Solen, blev kung efter honom. Man berättar att han blev dränkt av sitt folk i ett mjödskar</i>).

Beträffande kung Valander (Vanlandi) står det i *Prosiaska krönikan* att han blev kung efter sin far och att honom ”reedh mara til dödh”. Ericus Olai följer *Prosaiska krönikan* även i detta fall, men han berättar om kungens död nästan i samma ordalag som författaren till *Historia Norwegie*:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Iste genuit Wanlanda, qui in sompno a demone suffocatus interiit. Quod genus demoniorum Norwaico sermone ‘mara’ vocatur (Ekrem & Mortensen 2003: 74). (<i>Han födde Vanlandi som dog eftersom en demon kvävde honom när han sov. Denna art av demoner heter ”Mara” på norska</i>).	Swerkes son het valand han wart konung epter sin fadher honom reedh mara til dödh (Klemming 1868: 228). (<i>Sverkers son hette Valander. Han blev kung efter sin far. Honom red Mara till död</i>).	Suercheri filius Valandher patri successit in regno; qui in sompno a demonio suffocatus interiit, quod genus Sueco sermone mara dicitur (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42). (<i>Sverkers son Valander blev kung efter sin far. Han dog eftersom en demon kvävde honom när han sov. Denna art av demoner heter Mara på svenska</i>).

Ibland gör Ericus Olai egna tillägg som inte bygger på *Historia Norwegie*. Om kung Domar Domaldersson berättar *Prosaiska krönikan* följande: Han blev kung och dog i Sverige. Ericus Olai tillägger att han regerade fridsamt (*pacifice*). Denna uppgift saknar motsvarighet i tidigare källor:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Iste genuit Domar, qui in Swecia obiit (Ekrem & Mortensen 2003: 74). (<i>Han födde Domar som dog i Sverige</i>).	Domalde son heet domar han wart sidan konung oc do j swerie (Klemming 1868: 228). (<i>Domaldes son hette Domar. Sedan blev han kung och dog i Sverige</i>).	Post hunc regnauit filius suus Domar, qui pacifice regnans in Suecia vitam finiuit (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42). (<i>Efter honom regerade hans son Domar. Han regerade fridsamt och ändade sitt liv i Sverige</i>).

Skillnaden mellan uppgifterna om Domar i *Prosaiska krönikan* och *Chronica regni Gothorum* noterades senare av Olaus Petri:

När Domalder dödth war, bleeff Domar konung epter honom, **han liffde fridsameligha, som en part meena**, och bleeff så dödth af rettom ålder, mera haffuer man intit om honom (Olaus Petri 1917: 22).

I berättelsen om kung Sveigdir, som kallas för Sverker i de svenska källorna, står det i *Ynglingasagan* att en dvärg lockade honom till en grotta som stängdes till och uppslukade kungen. Den här berättelsen återges i korthet i *Historia Norwegie*. På grund av en felaktig läsning av denna skrift kom ordet *nanum* (dvärg) att tolkas som *manum* (hand) i de svenska skrifterna. Det står i *Prosaiska krönikan* och flera andra svenska källor att kung Sverker slog sin näve så hårt i en håll att handen fastnade i stenen. Ericus Olai återger *Prosaiska krönikans* version. Emellertid finns det även här ett gemensamt drag med *Historia Norwegie*. Ericus anmärker, liksom den okände norske författaren, att den aktuella historien bör uppfattas som en fabel:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Cuius filius Swegthir nanum in petram persequitur nec redisse dicitur, quod pro certo fabulosum creditur (Ekrem & Mortensen 2003: 74). (<i>Hans son Sveigdir följde efter en dvärg till [en grotta i] en håll. Man säger att han inte kom tillbaka; detta bör givetvis uppfattas som en fabel.</i>)	Solen hafde en son ok het swerker han wart konung epter sin fadher ok sigx han war swa starker at han sloo sina hand j ena häl at hon fastnade (Klemming 1868: 228). (<i>Solen hade en son som hette Sverker. Han blev kung efter sin far. Och man berättar att han var så stark att han slog sin hand i en håll så att den fastnade.</i>)	Post hunc dicunt regnasse Suercherum aut Suerkar filium eius, qui manum proiciens in petram dicitur non retraxisse, quod omnino creditur fabulosum (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42). (<i>Efter honom, som man berättar, regerade hans son Sverker eller Sverkar. Man säger att han slog sin hand i en håll så att han inte förmådde dra ut handen; allt detta tros vara helt och hållet en fabel.</i>)

Om kung Dagr står det i *Ynglingasagan* att han var mycket vis och kunde förstå fåglarnas språk. Han hade en sparv som berättade nyheter för honom. Denna sparv döddes i Reidgotaland, varpå Dagr inledde ett fälttåg för att hämnas. I olika nordiska skrifter identifieras ortnamnet Reidgotaland med olika platser. Enligt *Historia Norwegie* handlar det om Danmark. I *Prosaiska krönikan* står det att målet med fälttåget var att tvinga danskarna att betala skatt till Sverige. Ericus Olai återger *Prosaiska krönikans* version, men han lägger märke till den förklaring som finns i *Historia Norwegie*:

Historia Norwegie	Prosaiska krönikan	Chronica regni Gothorum
Cui successit in regnum filius eius Dagr, quem Dani in quodam uado, quod Sciotanuath dicitur, dum passeris iniurias uindicare conaretur , publico bello occiderunt (Ekrem & Mortensen 2003: 76). (<i>Hans son Dag efterträdde honom som kung. Danskarna slog honom ihjäl under en huvuddrabbning vid ett vad som heter Skjotanvad när han försökte hämnas den skada som hade tillfogats [hans] sparv</i>).	Hans son dager wart saa sidan konung Han wart slagen j eene strid widh wapna wadh j danmark han wille haffwa skat af dänom som fader fader ok fader hans hafde forra hafft (Klemming 1868: 229). (<i>Därefter blev hans son Dager kung. Han var slagen i en strid vid Vapnavad i Danmark; han ville beskatta danskarna som hans farfar och far hade gjort tidigare</i>).	Huic successit in regno Dagherus filius eius. Hic cum a Danis tributa vellet armata manu exigere et quasdam iniurias vindicare , in quodam vado, quod ab euentu Vapnawadh dicitur, ab eis occisus est (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 42). (<i>Hans son Dager blev kung efter honom. När han försökte med vapenmakt tvinga danskarna betala skatt och hämnas vissa oförrätter, slog danskarna honom ihjäl vid ett vad som till minne av detta kallas för Vapnavad</i>).

Den här jämförelsen visar att Ericus Olai har lagt märke till uppgiften att kung Dagr ville hämnas vissa oförrätter (*quasdam iniurias*). Han har emellertid inte förstått betydelsen av uttrycket *passeris iniurias* ("kränkningen av sparven"). För att göra det hade han behövt vara bekant med *Ynglingasagan*, en skrift som Ericus inte kände till.

BERÄTTELSEN OM FOLKUNGATIDEN OCH ANVÄNDNINGEN AV ERIKSKRÖNIKAN

Redan i Ericus Olais beskrivning av kung Erik Läspe ser vi att Ericus följer *Erikskrönikan* (Klemming 1865):⁶

Erikskrönikan (s. 165)

Och börja aff en konung heth erik
han haffde alt swerike vndher sigh.
hans fadher war konung erik knwtzson
oc sancte eriks sonason...

Konung erik war nagat läspir widh
halta war och hans sidh
han hiolt hws ära oc ädla sidh
oc bondom hiolt han godan fridh

(Och börja från en kung som hette Erik. / Han hade
allt Sverige under sig. / Hans far var kung Erik
Knutsson, / sonson till Sankt Erik... Kung Erik
läspade något / och brukade halta. / Han höll husets
ära⁷ och ädla seder / och tryggade en god fred för
bönderna).

Chronica regni Gothorum (s. 74)

Anno Domini MCCXXIII coronatus est in regem
Suecie Ericus, filius Erici regis, filii Kanuti, sancti
Erici regis filii. Hic blessus erat et claudus, homo
seriosus et iustus, faciens in regno suo omnibus
iusticiam exhiberi (1 Guds år 1223 blev Erik, son till
kung Erik som var son till Knut – son till den helige
kungen Erik, krönt till Sveriges kung. Han läspade och
haltade, men han var en seriös och rättfärdig man som
sörjde för att var och en skulle njuta rättvisan).

Vi kan konstatera att Ericus Olai har använt *Erikskrönikan* för att inhämta ett material som var viktigt för honom. Han återger *Erikskrönikans* genealogiska uppgifter om Erik Läspe (som bland annat pekar på att denna kung var en ättling till Erik den helige) och krönikans beskrivning av Erik Läspe bearbetar han för att formulera en antites: Kung Erik hade vissa kroppsliga defekter, men han var en seriös och rättfärdig kung. Här ser vi ett retoriskt handgrepp av samma typ som vi påträffar längre fram i *Chronica regni Gothorum*, närmare bestämt i beskrivningen av upprorsledaren Engelbrekt Engelbrektsson. Enligt Ericus Olai var Engelbrekt en storsinnad människa, om än liten till växten.

⁶ Beträffande *Erikskrönikan* som skrift och historisk källa, se Pipping 1926; Jansson 1971; Vilhelmsdotter 1999; Jonsson & Jansson 2010; Wiktorsson 2011.

⁷ Uttrycket hws ära som används i *Erikskrönikan* är ett lån från medellågtyskan. Det betyder "husets ära", "det som förlånar ett hus ära".

Vidare följer Ericus sin förlaga ganska nära – till exempel i episoden där han berättar om Erik Läspes systrar:

Erikskrönikan (s. 165)	Chronica regni Gothorum (s. 74)
konungh erik haffde systra tree	Habit autem tres sorores, quarum vnam, que
her knwt aff folkunga fik ena aff the	Helena vocabatur, duxit vxorem dominus
hon het elin [...] (<i>Kung Erik hade tre systrar. / Herr</i>	Kanutus de Folkungiis [...] (<i>Han hade tre systrar.</i>
<i>Knut av folkungaätten fick en av dem. / Hon hette</i>	<i>En av dem, som hette Elin, tog herr Knut av</i>
<i>Elin...)</i>	<i>folkungaätten till hustru).</i>

Även längre fram i texten utgår Ericus Olai från *Erikskrönikan* – bland annat när han berättar om konflikten mellan kungen och de så kallade folkungarna, och om slaget vid Olaström (1229). I *Erikskrönikan* berättas det vidare om Birger Jarls giftermål med Erik Läspes tredje syster Ingeborg. I detta sammanhang anger *Erikskrönikan* uppgifter om svenskarnas korståg till Tavastland (Klemming 1865: 3–6). Ericus Olai följer samma plan i sin krönika. Emellertid kan vi också notera skillnader av principiell karaktär. *Erikskrönikans* berättelse om korståget är spännande och full av detaljer. Ericus Olai redogör däremot för korstågets historia i korthet. Han utelämnar en rad detaljer och fokuserar i stället på de viktigaste händelserna: svenskarnas seger över tavasterna, omvändningen av tavasterna till kristendomen och uppförandet av slottet Tavasteborg. Även episoden med korsriddaren junker Karls hjältedöd återger Ericus Olai mer kortfattat än *Erikskrönikans* författare.

Vad beror dessa skillnader på? Vi bör minnas att *Erikskrönikan* är en historisk skrift med tydliga drag av en riddarroman på vers. Författaren är både historiker och poet, och han visar intresse för de detaljer som hör till den höviska kulturen. Ericus Olai utelämnar den här typen av detaljer och koncentrerar sig i stället på det som har ett samband med den politiska och kyrkliga historien. I hans krönika framstår svensk historia som en kamp mellan djävulen, som vill fördärva Sverige, och Gud, som hjälper svenskarna.

Skillnader av denna typ kan vi även notera i berättelsen om kung Valdemar Birgerssons giftermål med prinsessan Sofia. *Erikskrönikan* innehåller en spännande skildring av valet av brud, frieriet och själva bröllopet. Ericus Olai berättar mycket kortfattat om dessa händelser. Berättelsen om de politiska händelserna som följde därefter återger Ericus Olai dock på ett mer detaljerat vis (Klemming 1865: 19–20; Heuman & Öberg 1993–95, 1: 78–79).

Vidare beskriver *Erikskrönikan* hur drottning Sofias syster prinsessan Juta kommer till Sverige, samt hur hon och kung Valdemar förälskar sig i varandra. Denna historia är i *Erikskrönikan* utformad i enlighet med riddarromanens traditionella beskrivning av hövisk kärlek. Ericus Olai tolkar emellertid denna historia på ett annat vis: Prinsessan Juta kom till Sverige eftersom hon blivit uppviglad av djävulen som ville förleda kungen i synd. *Erikskrönikans* höviska kärlekshistoria tolkas av Ericus Olai som djävulens försök att skada Sverige (Klemming 1865: 21–22; Heuman & Öberg 1993–95, 1: 79).

I sin berättelse om kung Valdemars barn följer Ericus Olai *Erikskrönikan*. Där efter avviker han från denna krönika och infogar en rad notiser av annalistisk karaktär. Han meddelar att Uppsala brandhärjades år 1266 (för fjärde gången i sin historia), att Uppsalas ärkebiskop Laurentius dog år 1268 och att Sankt Eriks relikier år 1273 förflyttades till Uppsala där man hade påbörjat uppförandet av en stenkyrka (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 79–80). Vi kan slå fast att Ericus Olais utvikning är tillägnad Uppsala, staden som intar en viktig plats i hans krönika.

Erikskrönikan berättar vidare om brytningen mellan hertig Magnus och kung Valdemar, samt om hur biskop Bengt – Valdemars och Magnus bror – tillsammans med andra biskopar försökte att försona dem (Klemming 1865: 22–24). Ericus Olai återger denna berättelse, framhåller biskoparnas roll i försöket att försona kungen och hertigen och anmärker att deras strävan inte var tillräcklig för att motstå satans illistighet (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 80).

Längre fram i *Chronica regni Gothorum* ser vi prov på samma sätt att använda *Erikskrönikans* text. Några avsnitt återger Ericus Olai i dess helhet, och vissa delar refererar han mer kortfattat. Ofta gör han tillägg som bygger på andra källor, och ibland inför han sina egna resonemang. Exempelen på Ericus Olais sätt att behandla *Erikskrönikan* kommer jag att betrakta i ett historisk-kronologiskt sammanhang.

I *Erikskrönikan* berättas vidare om slaget vid Hova, om kung Valdemars fångenskap och om hans försoning med hertig Magnus (Klemming 1865: 24–27). Ericus Olai återger *Erikskrönikans* berättelse och citerar ännu en viktig källa – fördraget mellan hertig Magnus och kung Valdemar (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 80–82).⁸ Sedan berättar *Erikskrönikan* om kung Magnus giftermål med dottern till Gerdt, greven av Holstein. Här ser vi flera motiv som är typiska för den höviska poesin: Brudens far skildras som en tapper och erfaren riddare, bruden är en fager och dygdig mö, den unge mannen och den unga kvinnan förälskar sig i varandra vid första ögonkast, det firas ett praktfullt bröllop och bruden får en generös morgongåva (Klemming 1865: 27–28). Ericus Olai visar emellertid inget särskilt intresse för den färgstarka

⁸ Jämför Westin 1946: 36.

beskrivningen av frieriet och bröllopet, även om han anmärker att bruden var en dygdig jungfru och att alla svenskar tyckte om henne (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 82).

Erikskrönikan beskriver konflikten mellan hertig Magnus och den danske kungen Erik Klipping och anger orsaken till konflikten: Den gällde tvisten om betalningen för Erik Klippings militära stöd. Därefter berättar *Erikskrönikan* om kung Magnus fälttåg till Skåne (Klemming 1865: 28–30). Ericus Olai anger samma orsak till konflikten, och han anmärker att kung Magnus fälttåg till Skåne orsakade det fattiga folket stort lidande.

Enligt *Erikskrönikan* bröt kung Valdemar avtalet med hertig Magnus och blev bundsförvant till kung Erik. Tillsammans angrep de Sverige och satte Finved och Varend i brand:

Thz war thera mesta ärende
at the brendo i fynuedhe oc j wärende⁹

Ericus Olai skriver ungefär samma sak. Det finns emellertid en skillnad mellan berättelserna i *Erikskrönikan* och *Chronica regni Gothorum*. I *Erikskrönikan* står det att kung Erik och kung Valdemar brände ner Växjö domkyrka. Enligt Ericus Olai var det både staden och domkyrkan som sattes i brand (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 83). Striden vid Etak i Västergötland beskriver *Erikskrönikan* på ett vackert och poetiskt vis. Ericus Olai återger denna händelse i korthet. Även berättelsen om Magnus Birgerssons val till kung har individuella drag, eftersom Ericus Olai inte bara använder *Erikskrönikan* utan även går till andra källor.¹⁰

Längre fram i *Erikskrönikans* text finner vi berättelsen om försoningen mellan kung Erik och kung Magnus och om ett riddarspel där svenska och danska riddare deltog. Ericus Olai berättar om riddarspelet i korthet. Däremot infogar han en rad historisk-kronologiska notiser som inte finns i *Erikskrönikan*. Berättelsen om de svenska kloster som Magnus Birgersson grundade återger Ericus Olai i ett annat sammanhang.¹¹

I *Erikskrönikan* berättas vidare om hur kung Magnus utsåg Torgils Knutsson till Sveriges regent (Klemming 1865: 43–44). Ericus Olai redogör för denna episod (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 92). Berättelsen om kung Valdemars och junker Eriks fångenskap anger Ericus Olai i korthet (Klemming 1865: 44–45; Heuman & Öberg

⁹ Bokstavligen: "Deras största gärning var det / att de satte Finved och Varend i brand". Se Klemming 1865: 30.

¹⁰ Jämför Klemming 1865: 33; Heuman & Öberg 1993–95, 1: 84.

¹¹ Se Klemming 1865: 38–42; Heuman & Öberg 1993–95, 1: 87–90.

1993–95, 1: 93). Han berättar även historien om svenskarnas korståg till Karelen men utelämnar en rad detaljer, bland annat vissa av de negativa beskrivningarna av rysarna.

Längre fram i Erikskrönikan anges den berömda skildringen av kung Birgers bröllop, som innehåller en rad intressanta detaljer – bland annat en uppgift som är viktig för den svenska heraldikens historia:

konungsins baner war ther vtstickat
eth gylt leon mz tre hwita bara¹²

Men inte heller i detta fall visar Ericus Olai något intresse för de höviska dragen i *Erikskrönikans* beskrivning av bröllopet, och han återger denna händelse i korthet (Se Heuman & Öberg 1993–95, 1: 96). Samma tendens ser vi i hans korta referat av *Erikskrönikans* beskrivningar av en rad andra händelser: 1) Birgers kröning i Söderköping år 1302, 2) bröllopet mellan kungens bror hertig Valdemar och Torgils Knutssons dotter samt 3) hertig Eriks norska frieri (Klemming 1865: 62–66; Heuman & Öberg 1993–95, 1: 100–101). Även när det handlar om Torgils Knutssons bröllop återger Ericus Olai *Erikskrönikans* beskrivning i en form av ett kort referat.¹³

Sedan beskriver Erikskrönikan en typ av händelse som intresserade Ericus Olai betydligt mer – mötet i Aranäs och kungens anklagelser mot hertigarna (Klemming 1865: 69–73). Ericus inleder sin berättelse om dessa händelser med en beskrivning av de politiska motsättningarna inom Sverige, och anger en rad orsaker till dessa motsättningar (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 101–102). Därefter återger han kungens anklagelser enligt *Erikskrönikan*, och kompletterar dessa uppgifter med ett brev där hertigarna försäkrar kungen om sin trohet (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 102–103).

¹² Bokstavligen: ”Kungens baner var utstickat där: ett gyllene lejon med tre vita ginbalkar”. Se Klemming 1865: 48.

¹³ Jämför Klemming 1865: 67; Heuman & Öberg 1993–95, 1: 101.

Vidare beskriver Ericus Olai vissa händelser i korthet, och andra mer detaljerat:

Erikskrönikan	Chronica regni Gothorum
S. 74–75: Hertigarna besöker kungen som mottar dem på ett ovänligt vis.	S. 104: Detsamma.
S. 75–76: Mötet i Fagradal. Förhandlingarna mellan kungarna av Danmark och Sverige. De svenska hertigarna förstår att de inte kan vänta sig något gott från sina förhandlingar med kungen.	S. 104: Detsamma, i korthet.
S. 76–77: Hertigarna söker asyl hos den norske kungen Håkon. Han mottar dem väl, lovar skydd och ger dem staden Kungahälla i förläning.	S. 104–105: Detsamma.
S. 77–78: Fästningen Ullborg byggs. Staden Lödöse bränns ned. Slottet Dalaborg byggs.	S. 105: Ungefär detsamma, men på ett kortare vis.
S. 78–82. Hertigarnas krigare ingår ett slag med kungens krigsfolk, varefter bröderna försonas.	S. 105–106: Detsamma.

Längre fram i texten ser vi ännu några exempel på Ericus Olais egna resonemang, ändringar och tillägg. *Erikskrönikan* meddelar att hertig Erik fick Varbergs slott och därtill halva Hallands län av den norske kungen (Klemming 1865: 82–83). Ericus Olai använder denna uppgift som ett bevis på att Halland inte tillhörde Danmark under den nämnda tiden (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 106). Historiska argument av den här typen var viktiga under medeltiden i samband med de svenskdanska tvisterna om Halland, Skåne och Blekinge.

I *Erikskrönikan* finner vi också en beskrivning av skilsmässan mellan hertig Valdemar och hans hustru, dottern till Torgil Knutsson. Krönikeskriveren antyder att det fanns flera orsaker till skilsmässan och säger att han inte har möjlighet att nämna dem alla (*jak kan them ey nw nämpna all*). Han försäkrar att makarna inte skildes på grund av osämja eller ovänskap (*jak weyt at the ey skyldat aat / fore osämmyo eller ond laat*). De blev i stället tvungna att genomgå en skilsmässa på grund av en andlig frändskap — hustruns far var makens gudfar. Först efter denna förklaring berättar *Erikskrönikan* om hur marsk Torgils Knutsson arresterades och avrättades (Klemming 1865: 83). Ericus Olai verkar emellertid inte ha varit tillfreds med *Erikskrönikans* förklaring. Han har kastat om ordningen och berättar först om marskens arrestering,

och först därefter om skilsmässan mellan hertigen och marskens dotter (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 106). Den som läser krönikan kan dra slutsatsen att det förmodligen fanns ett samband mellan skilsmässan och den politiska konflikten. Forskare har antagit att Ericus var bekant med några dokument där anklagelserna mot Torgils Knutsson beskrivs.¹⁴ Innehållet i dessa dokument kan ha påverkat beskrivningen av händelserna i *Chronica regni Gothorum*.

Längre fram i *Erikskrönikan* finner vi en beskrivning av hur Stockholm belägrades av Mats Kettilmundssons krigsfolk. Det står att Stockholms slott överlämnades till hertigarna, men att Stockholms borgare vägrade godkänna detta beslut och var beredda att försvara slottet så länge kungen levde:

[...] tha the borgara thetta hördo
The sagdo wy viliom ey husit giwa
then stund they wisto konungin liwa.¹⁵

Ericus Olai förklarar situationen på ett annat vis: Stockholms borgare erkände Mats Kettilmundssons makt, men han fick inte slottet omedelbart utan blev tvungen att belägra det under en viss tid (Heuman & Öberg 1993–95, 1: 107–108).

Längre fram i texten ser vi att Ericus Olai följer *Erikskrönikan* ganska nära – exempelvis när han berättar om danskarnas fälttåg mot Sverige (Klemming 1865: 90–91; Heuman & Öberg 1993–95, 1: 108), om brytningen av trolovningen mellan hertig Erik och kung Valdemars dotter (Klemming 1865: 92; Heuman & Öberg 1993–95, 1: 108) och om kung Erik Menveds och kung Birgers fälttåg mot hertigarna (Klemming 1865: 108–111; Heuman & Öberg 1993–95, 1: 111–112). Vid flera tillfällen omarbetar han sin förlaga, eller förändrar åtminstone tonvikten. Detta gör han exempelvis när han återger *Erikskrönikans* berättelse om kung Valdemars pilgrimsresa:

Härtogh valdemar foors pelagrim's ferd
och hedrade varfrw som hon war werd
mädhan loot han soldera
atta hundrad ör'ss ok än mera¹⁶

¹⁴ Se exempelvis Westin 1946: 47.

¹⁵ Bokstavig översättning: "När borgarna hörde detta, / sade de: "Vi ska inte lämna slottet / så länge vi vet att kungen är vid liv". Se Klemming 1865: 89–90.

¹⁶ "Hertig Valdemar utgjorde en pilgrimsresa / och hedrade Vårfru som hon var värd. / Under resan lät han värva / åtta hundra krigare till häst". Se Klemming 1865: 93.

Det är svårt att avgöra om det fanns ett ironiskt drag i *Erikskrönikans* budskap: Det var vanligt att utföra praktiska ärenden i samband med en pilgrimsresa under medeltiden. Däremot uppfattar vi en tydlig ironi hos Ericus Olai som anspelar på kontrasten mellan resans andliga mål och dess praktiska resultat – den fromme pilgrimen värvade mer än åtta hundra krigare till häst under den aktuella resan.

Sammanfattning

Den ovanstående undersökningen bekräftar att *Prosaiska krönikan* och *Erikskrönikan* har varit viktiga källor för Ericus Olai, som inkorporerade deras uppgifter i sin historiska skrift *Chronica regni Gothorum*. Han lånade mycket stoff från dessa källor och kompletterade berättelsen med uppgifter från andra skrifter och med egna anmärkningar.

Samtidigt kan det konstateras att det finns vissa olikheter beträffande Ericus Olais sätt att använda de nämnda krönikorna. Ericus följer *Prosaiska krönikans* text mycket nära och anger dess uppgifter i sin helhet. I sin användning av *Erikskrönikan* gjorde han däremot en väsentlig omarbetning av texten och återger flera avsnitt i form av korta referat.

I min artikel har jag argumenterat för slutsatsen att *Lilla rimkrönikan* inte har spelat någon betydande roll för Ericus Olais skildring av ynglingaättens sagokungar. Jag har också bevisat att *Historia Norwegie* var en viktig källa för Ericus Olai när han skrev om ynglingarna. Det innebär att detta verk var känt i det senmedeltida Sverige.

Slutsatserna av min undersökning är också viktiga i samband med debatten om *Chronica regni Gothorum*s karaktär som en historisk skrift. Svenska forskare har uttryckt tanken att *Chronica regni Gothorum* är ett sammanställande verk (se Heuman & Öberg 1993–95, 2: 13; jämför Tjällén 2016: 680–681). Biörn Tjällén anmärker emellertid att en sammanställning av denna typ inte utesluter en viss självständighet. Enligt Tjällén citerar Ericus sina källor bokstavligen, men han använder det citerade materialet för att ge stöd åt sina idéer som historiker: ”Det nyskapande med *Chronica regni Gothorum* låg inte i framställningen av historiska detaljer eller episoder, som i många fall skildrats redan i äldre krönikor, utan i den explicita och övergripande historiska vision som genomsyrar texten” (Tjällén 2016: 689). Min undersökning har emellertid visat att det nya i *Chronica regni Gothorum* även består i krönikeskrivarens omarbetning av konkreta uppgifter och i hans tolkning av konkreta historiska händelser.

Bibliografi

KÄLLOR

- EKREM, Inger & MORTENSEN, Lars Boje (utg.). 2003. *Historia Norwegie*. Köpenhamn: Museum Tusulanum.
- FANT, Erik Mikael (utg.). 1818. *Scriptores rerum svecicarum medii aevi*, Bd. 1. Uppsala.
- HEUMAN, Ella & ÖBERG, Jan (utg.). 1993–95. Ericus Olai, *Chronica regni Gothorum*, 1: Textkritische Ausgabe von E.H. und J.Ö. 2: *Prolegomena und Indizes* herausgegeben von J. Ö. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- KLEMMING, Gustaf Edvard (utg.). 1865. *Gamla eller Erikskrönikan*. Stockholm: Norstedt.
- . (utg.). 1868. *Småstycken på fornsvenska*. Stockholm: Norstedt.
- . (utg.). 1881. *Svenska medeltids dikter och rim*. Stockholm: Norstedt.
- PETRI, Olaus. 1917. *Samlade skrifter*. Bd. IV. Uppsala: Sveriges kristliga studentrörelses förl.

LITTERATUR

- BEYSCHLAG, Siegfried. 1950. *Konungasögur. Untersuchungen zur Königssaga bis Snorri: die älteren Übersichtswerke samt Ynglingasaga*. København: Munksgaard.
- CLOVER, Carol J. & LINDOW, John. 2005. *Old Norse-Icelandic Literature: A critical guide*. Toronto: University of Toronto Press.
- EDQUIST, Samuel m.fl. (red.). 2009. *Tankar om ursprung. Forntiden och medeltiden i nordisk historieanvändning*. Stockholm: Statens historiska museum.
- EKREM, Inger. 1998. *Nytt lys over Historia Norwegie: Mot en løsning i debatten om dens alder*. Bergen: IKRR, Seksj. for gresk, latin og egyptologi, Univ.
- . 1999. «*Historia Norwegie* og erkebispesetet i Nidaros». *Collegium Medievale* 11: 49–67.
- FERM, Olle. 1993. «När och för vem skrev Ericus Olai sin *Chronica regni gothorum?*» *Lychnos* 1993: 151–167.
- GUREVITJ, Aron. 1972. *Istorija i saga*. Moskva: Nauka.
- JANSSON, Sven-Bertil. 1971. *Medeltidens rimkrönikor: Studier i funktion, stoff, form*, Stockholm.
- JONSSON, Bengt R. & Sven-Bertil JANSSON. 2010. *Erikskrönikans diktare: Ett försök till identifiering*. Uppsala : Svenska fornskriftsällskapet.
- KRAG, Claus. 1991. *Ynglingatal og Ynglingesaga: En studie i historiske kilder*. Oslo: Rådet for humanistisk forskning.

- LINDQVIST, Sune. 1932. «Den historiska kärnan i Ynglingasagans svenska kungakrönika». *Nordisk Tidskrift* 8, 89–107.
- LÖW, Gustav. 1908. *Sveriges forntid i svensk historieskrivning*. Bd. 1. Uppsala.
- MUNCH, Peter Andreas. 1850. «Om kilderne til Sveriges historie i den förchristelige tid». *Annaler for nordisk oldkyndighed og historie*, 291–358.
- NYGREN, Ernst. 1953. «Ericus Olai». I *Svenskt biografiskt lexikon*, Bd. XIV. URL: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=15388&forceOrdinarySite=true>.
- PIPPING, Rolf. 1926. *Kommentar till Erikskrönikan*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- RAUSING, Gad. 1985. «Beowulf, Ynglingatal and the Ynglinga Saga: Fiction or history?», *Fornvännen* 80: 163–178.
- SAWYER, Birgit. 2015. *Heimskringla: An Interpretation*. Tempe: ACMRS Arizona Center for Medieval and Renaissance Studies.
- SCHEGLOV, Andrej. 2018. «Ericus Olai som krönikeskrivare: Svar till Biörn Tjällén». *Historisk tidskrift* 138, 103–114.
- . 2019. «'For the sake of the young': Concerning an important passage in the *Chronica Regni Gothorum*». *The Mediaeval Journal* 7.2: 133–138.
- TJÄLLÉN, Biörn. 2007. *Church and nation: The discourse on authority in Ericus Olai's Chronica regni gothorum*. Stockholm: Department of History, Stockholm university.
- . 2016. «Ericus Olai som historiker: Replik till Andrej Scheglov». *Historisk tidskrift* 136: 679–689.
- VILHELMSDOTTER, Gisela. 1999. *Riddare, bonde och biskop: Studier kring tre fornsvenska dikter jämte två nyeditioner*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- WALETTE, Anna. 2004. *Sagans svenskar*. Malmö: Sekel.
- WESTIN, Gunnar T. 1946. *Histeskrivaren Olaus Petri: Svenska krönikans källor och krönikeförfattarens metod*. Lund: Lindstedts univ.-bokh.
- WIKTORSSON, Per-Axel. 2011. «Erikskrönikans diktare Tyrgils som skrivare och resenär». *Fornvännen* 106.4: 345–348.
- ÅKERLUND, Walter. 1939. *Studier över Ynglingatal*. Lund: C.W.K. Gleerup.

Chronica regni Gothorum, *Historia Norwegie* and Old Swedish chronicles (Summary)

Chronica regni Gothorum (*The Chronicle of the Kingdom of the Goths*) is a work of major importance for medieval Swedish historiography. Written about 1470, it became the first comprehensive history of Sweden written in Latin. The chronicle praised Sweden and promulgated the idea that the Swedes are the chosen people and that Uppsala is a city with a special mission. In modern scholarship, *Chronica regni Gothorum* has been subject to discussions. One of the issues debated is how Ericus Olai used his sources. Did he merely reproduce facts and statements he found in earlier chronicles? Or did he also process and edit the source material? In my article, I focus on Ericus Olai's use of such sources as *The Prosaic Chronicle* (*Prosaiska krönikan*), *The Minor Rhymed Chronicle* (*Lilla Rimkrönikan*), *Historia Norwegie* and *The Chronicle of Duke Erik* (*Erikskrönikan*). The question of Ericus Olai's use of *Historia Norwegie* is especially significant, because *Historia Norwegie* is a significant source on medieval Scandinavian history which has survived in a small number of copies. For this reason, it is important to know in what ways it influenced medieval Swedish history writing.

Initially, I focused on Ericus Olai's account of the history of the kings from the Ynglinga dynasty. My study led me to the conclusion that *The Minor Rhymed Chronicle* did not play any significant role concerning Ericus Olai's description of the Ynglinga kings. The problem of Ericus Olai's Norwegian source appeared to be much more interesting and sophisticated. In the 19th century, Peter Andreas Munch proved that *Historia Norwegie* influenced medieval Swedish chronicle writing. Yet the question whether *Historia Norwegie* influenced Ericus Olai's chronicle directly or through the mediation of *The Prosaic Chronicle* or another 'third source' remained open. Gustav Löw expressed the opinion that Ericus Olai used the so-called *Revised Saga of Saint Olof*. Ernst Nygren suggested that Ericus Olai made use of the medieval Swedish poem about Saint Olof. These sources do not contain accounts of Ynglinga kings, however. Also, *Chronica regni Gothorum* lacks connections to Snorre Sturlason's *Heimskringla* and skalden Tjodofs poem *Ynglingatal*, which are the main sources on the Ynglingar. There remains the possibility that Ericus Olai knew *Historia Norwegie* and used it as a source, however. If we find passages in *Chronica regni Gothorum* that are more similar to *Historia Norwegie* than to *The Prosaic Chronicle*, this will indicate that Ericus Olai knew *Historia Norwegie* and used it as one of his sources.

My study has confirmed that *The Prosaic Chronicle* served as the main source for Ericus Olai when he wrote about the Ynglinga kings. However, there are also distinct common traits with *Historia Norwegie* – in particular, in Ericus Olai's de-

scription of the kings Fjolm (Fjólnir), Valander (Vanlandi), Sverker (Sveigdir) and Dager (Dagr). This indicates that Ericus Olai knew *Historia Norwegie* and used it together with *The Prosaic Chronicle* when he wrote about the Ynglinga kings.

Concerning one more important source, *The Chronicle of Duke Erik*, dealing with another period of Swedish history, the 13th century and the beginning of the 14th century, we can state that Ericus Olai processed its material skillfully. He omitted or shortened a number of passages and focused instead on the material that was important for him, paying great attention to political and ecclesiastical history and presenting Sweden as an area of struggle between God and the devil. Thus we can draw the general conclusion that Ericus Olai used the older narrative sources in a creative way and complemented them with the help of other sources.

Andrey Scheglov, PhD, is a leading research fellow at the Institute of World History, Russian Academy of Sciences. His monographs include *Reformaciya v Shvecii: Sobytiya, deyateli, dokumenty* (*The Reformation in Sweden: Events, Actors, Documents*) (Moscow, 2017) and *Shvedskiye srednevekoye zakony: Rukopisi v Moskve i Sankt-Peterburge* (*Swedish Medieval Laws: Manuscripts in Moscow and Saint-Petersburg*) (Moscow, 2016). Scheglov is also the author of numerous scholarly articles published in Russia and abroad. E-mail: ascheglov@mail.ru.